

Juridisk influensa

Når det viser seg at det mest eklatante fotografi av Hamsun med solkors på jakkeslaget har vært utsatt for kraftig retusj, viser det seg også at det er flere måter å reagere på.

Når det stadig ligger og ulmer under enhver slik Hamsun-sak et spørsmål om hvorvidt han var «nazist» eller ikke, skyldes det ikke at noen ganske få heller til den formening at dikteren ble urettmessig beskyldt for landssvik. (Man kan være landssviker uten pr. definisjon å være nazist, og man kan dømmes for det i en straffesak uten å ha vært NS-medlem.)

Det skyldes snarere, som Atle Kittang har påpekt, at nettopp erstatnings-saken mot NS-medløperen ikke virket forløsende på nordmenns forhold til hans svik, og på langt nær så avklarende som en straffesak ville ha gjort, så å si uavhengig av utfall.

En tilbakevendende influensa har professor Kittang satt som diagnose på det som rammer oss hver gang Hamsun-prosessen blir eksponert. Søndag var det et solkors som fikk sin «avsløring». På grunnlag av en kronikk av Nils Rømming, som trekker sine egne konklusjoner, kunne Aftenposten presentere en forstørret detalj av det retusjerte bildet. Reaksjonene er ikke uteblitt. Men de fleste er resultat av at man blingser på Hamsun-syndromet.

Bak det retusjerte solkoret kan det befinne seg hva som helst. Eller ingen ting. Avgjørende for vurderingen av Hamsuns landssvik er det ikke.

Hvorfor er det allikevel interessant?

For det første: Billedgåten er ikke løst, slik enkelte hevder, idet man kan vise til andre fotografier av Hamsun med solkoret som knapphullsblomst. De bildene kjenner vi.

Vi vet at Hamsun elde et slikt merke, at han hadde fått det av Sjur Fuhr før krigen, at han av og til gikk med det, og at det er dokumentert på fotos.

I forhold til det retusjerte bildet er det irrelevant. Ingen av de andre bildene, heller ikke det kjente som Pressens Bild sendte ut søndag, og som VG og Dagbladet har bragt side om side med det retusjerte, stammer fra samme fotoseanse. De sier ingen ting om retusjen.

For det annet: Det kan meget vel være at retusjen skjuler et tilsvaren-

de solkors og bare er foretatt for å tydeliggjøre det. Men retusjen er så kraftig at den ikke rører noen original del av et opprinnelig merke. Derfor forblir det en «gåte» inntil en uredusjert versjon oppspores.

Om det viser seg å være solkoret Hamsun bærer bak retusjen, er det underlig at ingen har merket seg retusjen før. Når dette påkaller en viss interesse, er det fordi Høyesterett brukte det retusjerte bildet – i et avisutklipp – som bevis for at Hamsun hadde båret NS-merke under krigen.

Det tredje og viktigste beror på dette: Er det et NS-merke? Altså et tegn på medlemskap i Nasjonal Samling? Eller er det et gammelt solkors som bare bekrefter Hamsuns sympati med Quisling like meget før som under krigen, men som ikke – juridisk sett – kan tillegges samme vekt som et NS-medlemskap?

Saklig sett er det ingen grunn til at dette spørsmålet skal provosere noen. Det kan heller ikke formilde Hamsuns landssvik, slik det manifesterer seg i hans krigsartikler.

Den pikante spørsmålsstillingen har sin gyldighet i forhold til domspremissene på ett enkelt punkt: Begikk herredsretten og Høyesterett en formell feil da de i en erstatningssak (ikke en straffesak; den ble frafalt) gjorde solkoret, retusjert eller ikke, til bevis for at Hamsun var erstatningsansvarlig i kraft av et NS-medlemskap de ellers ikke fant bevis?

Jeg har ikke svaret, bare spørsmålet. Det har vært reist før, blant andre av herredsrettens formann, Sverre Eide, som faktisk dissenterter i dette spørsmålet i 1947. Det var dette man skulle ta stilling til i Høyesterett året etter, og da hadde man fått det retusjerte bildet å legge til grunn.

I dag ville et slikt «fotobevis» blitt kjent ugyldig. Men kjære landsmenn, det betyr slett ikke at Knut Hamsun ikke var skyldig i landssvik, bare at det muligens måtte en demagogisk dreining til for at erstatningssaken skulle få like evidensverdi som en straffesak.

Det fikk den ikke.

Knut Hamsun